

Секція:
РЕЛІГІЙНІ ЦІННОСТІ: ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ ТА СУЧАСНИЙ
ДОСВІД

Олег ОГІРКО

*Доктор філософії, доцент,
Львівський національний університет ветеринарної
медицини та біотехнологій імені Степана Гжицького,
Львів, Україна
OhirkoOleh@gmail.com*

РЕЛІГІЙНІ ЦІННОСТІ – ОСНОВА ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО
ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

З огляду на процес становлення та зміцнення суверенності Української держави, особливо в час теперішньої війни росії проти України, питання духовного відродження нації на підґрунті християнських моральних принципів набуває особливої актуальності. Християнство, будучи традиційною релігією українського народу, протягом понад тисячоліття впливає на формування його духовної культури. Освітньо-виховний процес не зможе досягти справжньої духовності без плекання духовних потреб, усвідомлення моральної відповідальності перед оточуючими та всією нацією, а також без розвитку патріотичних почуттів. Фундаментом духовно-морального виховання є ціннісні орієнтири. Духовні цінності тісно пов'язані з релігією, що розуміється як зв'язок, зустріч та особисте життя людини з Богом, єдиним для всіх. Відповідно, кожна людина має прагнути до гармонійних відносин із Творцем, вбачаючи в Ньому найвищий сенс свого буття.

За висловом блаженнішого Патріарха Любомира кардинала Гузара (1933-2017): “Релігія – це не знання про Бога. Релігія – це зустріч з Богом. Така зустріч може бути лише особиста”. Теперішній Глава УГКЦ Патріарх Святослав Шевчук зазначив, що цінностей не можна когось навчити, цінності не можна пізнати на основі прочитаної книги чи якоїсь гарної бесіди. “Цінність необхідно пережити. Її відкриває лише особистий досвід, – досвід глибини добра, яке захоплює людину”.

На думку філософів, цінність є самодостатньою і не потребує зовнішніх чинників для свого існування. Напрямок філософії, що вивчає цінності, зветься аксіологія (від грецького $\alpha\chi\iota\alpha$ – цінність) – вчення про природу духовних, моральних, естетичних та інших цінностей, їх зв'язок між собою, із соціальними, культурними чинниками та особистістю людини. У психологічній

науці цінність визначається як стійке вірування в те, що певна кінцева мета в житті є значущішою як для окремої людини, так і для суспільства в цілому, порівняно з іншими життєвими прагненнями. У педагогічній сфері цінності розглядаються як норми, що визначають професійну діяльність педагогів. Вони функціонують як пізнавально-практична система, що є сполучною ланкою між усталеними суспільними поглядами на освіту та безпосередньою роботою педагога. Соціологічна перспектива визначає цінності як рушійну силу людської мотивації. Кожна особистість керується певними цінностями у своєму житті, проте ключовим є розуміння їхньої сутності та їхньої відповідності принципам, що лежать в основі життєвої організації. Цінностями є різноманітні аспекти, які людина використовує для прагнення до доброчесності та порядності. До цієї категорії належать усі людські вчинки, спрямовані на благо інших, такі як допомога, дії на користь колективу, альтруїзм та безкорисливість.

Цінність являє собою сукупність знань, які людина накопичує протягом усього життя і які слугують орієнтиром для прийняття обґрунтованих рішень. Існує декілька категорій цінностей:

- Абсолютні цінності (такі як любов, істина, доброта, свобода, справедливість, гідність, чесність) розглядаються як фундаментальні та всеосяжні, оскільки їхнім джерелом вважається божественне начало.

- Національні цінності включають патріотизм, національну самоповагу, прагнення до розбудови держави, збереження історичної спадщини та прагнення до національної єдності.

- Громадянські цінності охоплюють права та свободи особистості, обов'язки перед суспільством, прагнення до соціальної злагоди та повагу до законодавства.

- Сімейно-родинні цінності включають вірність у шлюбі, піклування про дітей, гармонійні взаємини між членами сім'ї та шанування пам'яті предків.

- Особисті цінності відображають індивідуальні риси характеру, манери поведінки та стиль особистого життя [2–3].

Людська особистість може бути носієм різноманітних цінностей, серед яких: духовні (віра в Бога, прагнення до істини та правди); релігійні (святість, особиста віра, прагнення до самовдосконалення); інтелектуальні (глибина розуміння, розважливність, інтуїція); моральні (скромність, чистота помислів, щедрість, милосердя, лагідність); естетичні (відчуття краси, чарівність, дотепність, розвинений художній смак); вітальні (сексуальність, життєрадісність, енергійність) та інші. Важливим покликанням людини є не лише володіння різноманітними матеріальними чи інтелектуальними надбаннями, а й активне втілення в життя вищезазначених цінностей [1, с. 116].

У житті кожної людини присутні певні цінності, проте ключовим є розуміння їхньої природи та їхньої узгодженості з принципами, що лежать в основі нашого життєвого устрою. Цінності охоплюють усі аспекти, які людина використовує для прагнення до моральності та доброчесності. До цієї категорії належать різноманітні людські вчинки, спрямовані на благо інших, такі як допомога, дії на користь колективу, альтруїзм і безкорисливість. Цінності можна класифікувати на кінцеві, що визначають бажаний результат людських дій, та інструментальні, які відображають способи поведінки, що допомагають досягти цих кінцевих цілей.

Релігійні цінності охоплюють такі поняття, як Бог, доброта, любов до інших, віра, спасіння та вічне життя. До цієї категорії також належать чесноти, які визначаються як доброчесні, позитивні моральні якості особистості, що спонукають до правильних вчинків. Серед громадянських чеснот виділяють чесність, ощадливість, дисциплінованість, пунктуальність, ввічливість, здатність до прощення та патріотизм. Чесноти розглядаються як позитивні звички, що культивуються в сімейному колі. Відомий вислів Мігеля Сервантеса підкреслює цінність ввічливості: “Ніщо не коштує нам так дешево і не цінується так дорого, як чемність”. Скромність є визнанням істини про себе, а вдячність – усвідомленням того, що все, що ми маємо, є дарованим. Великодушність проявляється як щира турбота про інших, повна самовіддача та жертвовність. Прощення ж полягає у здатності не пам’ятати завданої кривди. Народна мудрість гласить: “Хочеш бути щасливим мить – помстися, а хочеш бути щасливим завжди – прости” [4, с. 135].

Релігійні моральні чесноти є результатом впливу чесноти любові на інтелект, волю та емоційну сферу людини. Окрім любові, до моральних чеснот належать: поміркованість, чистота, смиренність, пильність, благодатний плач, душевний спокій, свобода духу. У Святому Письмі зазначається: “Плід Духа: любов, радість, мир, довготерпіння, лагідність, доброта, вірність, тихість, стриманість” (Гал. 5, 22).

Морально-релігійні чесноти, що є природними або набуваються в процесі життя, включають мудрість, мужність, стриманість та справедливість. Мудрість розуміється як розважливе прагнення до істини, яка дарує нам свободу (пор. Ів. 8,32). Ця моральна чеснота також відома як розсудливість, розважність або обачність. Мудрість охоплює вісім ключових умінь: пам’ять, здатність адекватно оцінювати обставини, відкритість до чужих думок, кмітливність, здоровий глузд, передбачливість, обережність та завбачливість. Мудрість є однією з головних (кардинальних) чеснот, яка допомагає нам визначати належну міру добра та бути готовими втілювати й шанувати добро через відповідні дії. Важливо розрізняти мудрість і спритність, спрямовану на власну

вигоду, а також не плутати її з легковажністю чи надмірною стриманістю. Справжньо мудрою є людина, чії вчинки узгоджуються з Божою волею. Істинна мудрість відкривається не самовпевненим, а смиренным (пор. Мт. 11,25). Джерелом справжньої мудрості є Бог. Мудра людина покладається на Бога, уникає зла, дотримується Його заповідей, піклується про інших і уважно прислухається до порад батьків та інших людей. У Святому Письмі сказано: “Початок мудрості – страх Господній” (Прип. 1,7). Усвідомлення власної обмеженості та незнання перед Богом є початком справжнього навчання та істинного знання. Мужність проявляється як здатність діяти відповідно до власної совісті. Ця чеснота допомагає досягати складних, проте найвищих благ. Мужність регулює емоції в несприятливих обставинах. Двома ключовими аспектами мужності є відвага та стійкість. Мужність контролює наші емоційні прояви. “Per aspera ad astra” – “Через терни до зірок”, навчає відомий латинський вислів [4–5].

У християнському світогляді справедливість нерозривно пов’язана з милосердям. Справедливий вчинок полягає у тому, щоб надати кожній людині те, що їй належить за правом. Один із уривків творів римських юристів “Дігести” повчає: “Iustitia in suo cuique tribuendo cernitur” – “Справедливість полягає в тому, щоб кожному дати те, що йому належить”. Справедливість спрямовує волю до прагнення істини, усвідомленої розумом. Розрізняють три види справедливості: обмінну (що регулює відносини між окремими особами), розподільну (що визначає обов’язки суспільства перед кожним його членом) та легальну (що встановлює обов’язки громадян щодо суспільства). Святий Папа Іван Павло II (1920–2005) стверджував: “Немає миру без справедливості, немає справедливості без прощення”. Стриманість є чеснотою поміркованості. Вона допомагає нам контролювати два основні інстинкти: самозбереження та продовження роду (статевий потяг). Стриманість приборкує схильність до негативних емоцій і являє собою здатність володіти собою. У структурі людської особистості мудрість керує розумом, справедливість – волею, а мужність (як активна чеснота) або стриманість (як пасивна чеснота) регулюють почуття [4–5].

Богословські чесноти, що мають божественне походження та є надприродними дарами, включають віру, надію та любов. Віра є основою та центральним елементом християнського життя. Вона полягає у прийнятті за істину того, що було об’явлено Богом і розкрито Церквою. Віра вимагає мудрості розуму для перевірки авторитетності того, хто передає істини, а також для оцінки їхньої несуперечності з розумом. Святий Августин (Аврелій) (354–430) писав: “Вірю, щоб розуміти і знати, а знаю, щоб вірити”. Віра покликана бути загальною, міцною, живою, постійною. Апостол Яків повчав: “Віра без

діл – мертва” (Як. 2,20). Невірство, гріховність, самовпевненість розуму, байдужість, зречення віри (апостазія) та фальшиві релігійні ідеї (єресі) заперечують віру.

Ми надіємося, бо віримо, що Бог ніколи нас не залишить і завжди піклуватиметься. Надія – це прагнення до надприродного Добра. Вона тісно пов’язана з нашою відповідальністю за світ. Справжня надія характеризується міцністю, смиренням та впорядкованістю. Гріхи проти цієї чесноти включають безпідставну впевненість у Божій допомозі, зневіру та надмірну зацікавленість матеріальним світом.

Серед усіх головних релігійно-духовних цінностей любов посідає найважливіше місце. Любити означає щиро піклуватися про благо інших, навіть жертвуючи власними інтересами. Любов ґрунтується на справедливості: спочатку людина прагне віддати кожному належне, виявляючи повагу та доброзичливість, і лише потім діє з більшою самовідданістю. Любити – це відмовитися від егоїзму та присвятити себе іншим. Цікаво, що в грецькій мові існує чотири різних слова для позначення того, що ми називаємо одним словом – “любов”. “Storge” – це унікальна любов, яка існує між батьками і дітьми; “eros” – особливо інтимна еротична любов як сексуальне почуття; “philia” – це всезагальна любов до науки, життя, друзів, рідних; “agape” – це винятково жертвенна любов, що підкреслює невичерпну добродійність. Особливо сьогодні на війні, українські воїни, захищаючи Батьківщину, навіть наражаючись на смерть, дотримуються євангельського принципу любові: “Ніхто неспроможен любити більше, ніж тоді, коли він за своїх друзів своє життя віддає” (Ів. 15,13). Крім того ще розрізняють такі значення слова любов як: “caritas” – милосердна любов, “amor” – егоцентрична любов. Любов покликана бути великою, правдивою, щирою і дійсною. Апостол народів святий Павло писав: “Любов – довготерпелива, любов – лагідна, вона не заздрить, любов не чваниться, не надимається, не бешкетує, не шукає свого, не поривається до гніву, не задумує зла; не тішиться, коли хтось чинить кривду, радіє правдою; все зносить, в усе вірить, усього надіється, все перетерпить. Любов ніколи не переминає. Пророцтва зникнуть, мови замовкнуть, знання зникне. Бо знаємо частинно й частинно пророкуємо. Коли настане досконале, недосконале зникне... Тепер же остаються: віра, надія, любов – цих трое; але найбільша з них – любов” (1 Кор.13, 2-10, 13). Любов перемагає будь-який гріх. Святий Августин писав: “Ama et fac, quod vis” – “Люби і роби, що хочеш”, бо коли людина понад усе любить Бога, то всі її вчинки будуть скеровані на добро для ближніх [4–5].

Серцем духовного життя та змістом будь-якої моральної поведінки є любов. Господь наш Ісус Христос стверджував, що всі Божі заповіді можна вмістити у

двох головних: любов до Бога та любов до ближнього: “Люби Господа Бога твого всім серцем твоїм, усією душею твоєю, всією думкою твоєю й усією силою твоєю”, “Люби ближнього твого, як себе самого” (Мт. 22,37–39; Мк. 12,30–31; Лк. 10,27). Любов є їхньою суттю та повнотою. Перші три заповіді Декалогу (Десяти Заповідей Божих) говорять про любов до Бога, а решта сім – про любов до ближнього. Святе Письмо наголошує: “На ці дві заповіді ввесь закон і пророки спираються” (Мт. 22,40).

Релігійні цінності, які пропонуються для духовно-морального виховання, допоможуть педагогам в українських навчальних закладах усвідомити важливість духовного й морального зростання студентської молоді та власну відповідальність за їхнє виховання в цьому напрямку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрушко В.Т., Огірко О.В. Релігієзнавство: проблеми і перспективи викладання: навч. посібник. Львів, НЛТУ України, ЛНУВМБТ ім. С.З. Ґжицького, 2011. 316 с.
2. Ващенко Г. Виховний ідеал. Полтава, 1994. 208 с.
3. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навч. посібник. 3-тє вид., доопрац. і доп. К.: Знання, 2008. 566 с.
4. Огірко О.В. Християнська етика: навч. посібник. Острог: Національний університет “Острозька академія”, Суми: В-во “Ярославна”, 2012. 324 с.
5. Огірко О.В. Християнська етика для всіх: словник християнсько-етичних термінів. ЛНУВМБ ім. Степана Ґжицького. Черкаси Львів. 2016. 273 с.

Артем БЕРЕЗІЮК

*Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Ґнатюка,
Тернопіль, Україна
abereziuk1991@gamil.com*

РЕЛІГІЙНІ ЦІННОСТІ: ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ ТА СУЧАСНИЙ ДОСВІД У КОНТЕКСТІ ПОЛІТИКИ СВЯТОГО ПРЕСТОЛУ ЩОДО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2014-2025 РР.

Вступ. Релігійні цінності завжди відігравали важливу роль у формуванні національної ідентичності та суспільної свідомості. У контексті російсько-української війни, що розпочалася ще в 2014 році, релігійні інституції стали не лише духовними, а й політичними акторами, впливаючи на хід подій та міжнародні відносини. Особливу увагу привертає позиція Святого Престолу, який, хоча й офіційно зберігає нейтралітет, все ж таки виявляє активність у пошуках шляхів до миру.